

Jaarverslag 2023

MUSEUM
PANORAMA
MESDAG

Voorwoord

In 2023 verwelkomde Museum Panorama Mesdag 101.500 bezoekers, voornamelijk uit Nederland en omliggende landen. Het museum trok publiek met het wereldberoemde *Panorama van Scheveningen*, een verrassend tentoonstellingsaanbod en bijbehorende randprogramma's. De exposities over Suze Robertson, Ulrike Heydenreich en over het negentiende eeuwse kinderleven geschilderd door de Haagse School kunstenaars, wisten zowel nieuw als vertrouwd publiek te bereiken. Suze Robertson, gepresenteerd als de 'vrouwelijke Van Gogh', trok veel landelijke media-aandacht. De tentoonstelling van Ulrike Heydenreich werd succesvol gekoppeld aan het Haagse Escherjaar, terwijl *Kinderen van de Haagse School* kansenongelijkheid in de 19e eeuw belichtte. De drie tentoonstellingen werden met lof ontvangen door media en publiek, ondanks een versobering in het programma vanwege het nog trage bezoekerherstel.

Het museum hernieuwde de Mesdag Zalen als eregalerie voor de *Pronkstukken* uit de collectie en publiceerde tentoonstellingscatalogi, wat naast kennisoverdracht ook extra inkomsten genereerde. In totaal verschenen 797 mediaberichten over het museum en de tentoonstellingen, met een gekapitaliseerde waarde van 2,7 miljoen euro, wat sterk bijdroeg aan het verder vergroten van de (inter)nationale bekendheid. Ondanks deze successen bleef het museum financieel afhankelijk van externe steun, waaronder bijdragen van de gemeente Den Haag en fondsen.

In 2023 zette het museum, dankzij inventief beleid en een veerkrachtig en een gepassioneerd team, een voorzichtig herstel in. Het herstel verloopt echter traag, terwijl kosten blijven stijgen. Als privaat museum zonder structurele subsidies is Museum Panorama Mesdag grotendeels afhankelijk van bezoekersinkomsten, wat kwetsbaarheid creëert. Daarom werden voorbereidingen getroffen voor een aanvraag binnen het Kunstenplan 2025-2028 van de gemeente Den Haag, gericht op meerjaren subsidie.

Voor 2024 blijft het museum behoedzaam omgaan met middelen en programmeert het beperkt tentoonstellingen en activiteiten. Het streven is om 115.000 bezoekers in 2024 te verwelkomen. De focus ligt op structurele subsidieaanvragen en incidentele fondsenwerving, met de ambitie om tussen 2025 en 2028 weer te groeien naar een stabiel bezoekersaantal van 150.000. Het museum blijft daarnaast inzetten op duurzame groei en versterking van zijn positie als belangrijk cultureel erfgoed.

Minke Schat
Directeur

Inhoud

Voorwoord	3
.....	4
Museum Panorama Mesdag.....	5
Missie	6
Visie	6
Quotes	7
Presentaties	8
Collectie	17
Publieksprogramma.....	22
Werving & Relatiebeheer	30
Bedrijfszaken.....	32
Organisatie	37
Samenstelling.....	39
Bestuursverslag.....	41
Jaarrekening.....	45
Met dank aan.....	46

Museum Panorama Mesdag

Museum Panorama Mesdag is een cultureel historisch icoon in Den Haag, uniek in zijn soort met het oudste monumentale Panorama wereldwijd als stralend middelpunt. Het museum verwondert mensen uit alle windstreken met het grootste schilderij van Nederland, inspireert hedendaagse makers met de collectieverhalen en verrast een divers publiek met een presentatieprogramma wat het verleden met het heden verbindt. Museum Panorama Mesdag is oneindig boeiend voor iedereen.

Het museum beheert de grootste collectie persoonlijke werken van het kunstenaarsduo Hendrik Willem Mesdag en Sientje Mesdag-van Houten ter wereld en beheert daarnaast ook kunst van enkele tijdgenoten.

Museum Panorama Mesdag is een privaat museum, zonder winstoogmerk. Bij testament heeft Hendrik Willem Mesdag het museum in 33 aandelen nagelaten aan neven en nichten van zowel de Mesdag als de Van Houten familie, met de opdracht het erfgoed tot in lengte van dagen te behouden voor volgende generaties en te delen met zo veel mogelijk mensen. Nog steeds zijn de nazaten zeer betrokken, inmiddels de vierde, vijfde en zesde generatie. Zij hebben de organisatie van het museum gedelegeerd aan een kundige Raad van Bestuur en een gedreven museumteam.

Alle opbrengsten en schenkingen worden geïnvesteerd in het behoud van het Panorama, de collectie, het rijksmonument en de organisatie van het museum. Museum Panorama Mesdag is een geregistreerd museum en heeft zich geconformeerd aan de voorwaarden van het Museumregister.

Missie

Museum Panorama Mesdag maakt het erfgoed van Hendrik Willem Mesdag en Sientje Mesdag-van Houten toegankelijk tot in lengte van dagen voor een zo groot mogelijk publiek om generaties blijvend te verwonderen, inspireren en verrassen.

Het museum vervult deze missie door:

- Het bewaren, presenteren en bieden van een optimale beleving van het erfgoed van Hendrik Willem Mesdag en Sientje Mesdag-van Houten.
- Presentaties van tentoonstellingen op basis van (inter)nationale kunst uit Mesdags tijd, panorama's in context of (strand) leven aan zee.
- Het nastreven van museale vernieuwing door het vervullen van een onderscheidende rol in het museale landschap.
- Het zoeken van een open dialoog met een breed samengesteld publiek
- Het ontsluiten van kennis over de cultuurhistorische context van het Panorama en van het panoramafenomeen.
- Het genereren van zichtbaarheid met een aantrekkelijk, verrassend aanbod, in samenwerking met externe partners.
- In te spelen op actuele ontwikkelingen en zo maatschappelijk relevant te zijn.

Visie

Museum Panorama Mesdag verwondert, inspireert en verrast als uniek cultuurhistorisch fenomeen met een aantrekkelijk aanbod voor een breed en divers publiek.

Verwonderen via het magische, cilindrische *Panorama van Scheveningen* en de unieke collectie, geschilderd door het kunstenaarsechtpaar Hendrik Willem Mesdag, Sientje Mesdag-van Houten en tijdgenoten.

Inspireren met betekenisvolle tentoonstellingen en publieksprogramma's die aansluiten bij het gedachtegoed van Hendrik Willem Mesdag en Sientje Mesdag-van Houten.

Verrassen met museaal aanbod via nieuwe invalshoeken, publieksbenaderingen en presentatievormen; samenwerkingsgericht, interactief, maatschappelijk betrokken en relevant.

Quotes

'Pan-o-tastic! What a brilliant museum . Can't wait to come back'

'mega beeindruckend'

'Prachtige kruisbestuiving Heydenreich en Mesdag'

'I've been here 7 years ago and it's still my favorite place on Earth'

'Wat een geweldige expositie van Ulrike Heydenreich.
Wonderlijk goed passend'

'Mesmerizing and fascinating'

'Panorama Mesdag is a travel in time'

'This museum is awesome. I have seen many,
but this is the best in the world so far my knowledge is concerned'

'best tour guide ever'

'Ein tolle Ausstellung in einem herrlichten ambiénte'

'Dit is het mooiste dat we in ons leven gezien hebben'

'wat een fijne ontdekking deze Ulrike Heydenreich

Presentaties

Naast het iconische *Panorama Mesdag* als middelpunt van het museum is de eigen kunstcollectie te zien in een semi-permanente, presentatie. Tevens wordt volgens het tentoonstellingsbeleid van het museum, met heldere uitgangspunten gepresenteerd. Door kunst van kaliber te brengen in een afgewogen context van activatie, participatie en innovatie wil het museum een plek zijn van inspiratie voor een breed en divers publiek. In 2023 waren er drie tijdelijke presentaties te zien en werd inrichting van de semi-permanente eregalerie van *Pronkstukken* vernieuwd.

Hoogtepunten uit de collectie tot en met 12.3.2023

Museum Panorama Mesdag beheert een bijzondere collectie kunstwerken van het kunstenaarsechtpaar Hendrik Willem Mesdag (1831-1915) en Sientje Mesdag-van Houten (1834-1909). In de presentatie is een selectie te zien geweest van topstukken uit de collectie waaronder de nieuwe aanwinst *Schaapskooi bij ondergaande zon* van Sientje Mesdag-van Houten. Ook waren er niet eerder getoonde werken op papier te zien, zoals schetsen en jeugdtekeningen van Mesdag.

Projectleiding: Adrienne Quarles van Ufford, hoofd museale zaken
Begunstigers: Mondriaanfonds
Gemeente Den Haag
Stichting Mesdag-Van Houten
Atelier Henk de Bouter, Rotterdam
Venéco

Suze Robertson. Toegewijd. Eigenzinnig. Modern. tot en met 5.3.2023

Ter ere van het honderdste sterfjaar van de Haagse kunstenaar Suze Robertson (1855-1922) presenteerde Museum Panorama Mesdag een unieke overzichtstentoonstelling van ruim 80 van haar schilderijen en tekeningen. Niet eerder waren zoveel van haar schilderijen en tekeningen te zien, waaronder veel onbekend werk afkomstig uit museale- en privécollecties.

Robertson werd en wordt gerekend tot de grote kunstenaars van haar tijd. Ze was een radicale vernieuwer: met haar expressieve manier van schilderen en tekenen, gedurfde materiaalkeuze en uitbundige kleurgebruik, tilde ze de Nederlandse kunst begin 20ste eeuw naar nieuwe hoogten.

Dankzij nieuw baanbrekend onderzoek naar het leven en werk van Robertson werd voor het eerst in meer dan 40 jaar een zo compleet mogelijk beeld geschetst van deze bijzondere kunstenaar.

Museum Panorama Mesdag heeft een speciale band met het werk en leven van Suze Robertson. Het echtpaar Hendrik Willem Mesdag en Sientje Mesdag-van Houten, de oprichters van het museum, waren bevriend met Robertson, steunden haar en verzamelden haar werk.

Projectleiding: Suzanne Veldink (gastconservator)
Kees van der Geer (gastconservator)

Begunstigers: Gifted Art
Stichting Pieter Haverkorn van Rijsewijk
Stichting Victor
De Frans Mortelmans Stichting
Prins Bernhard Cultuurfonds – Van der Vossen-Delbrück Fonds
Prins Bernhard Cultuurfonds Zuid Holland
Stichting Behoud Panorama Mesdag
Van den Broek Lohman Fonds Nunspeet
Vereniging Vrienden Nieuwe Kunst 1900
Fonds 21
Verschillende particuliere schenkers

Publicatie: *Suze Robertson. Toegewijd. Eigenzinnig. Modern*
Suzanne Veldink, Kees van der Geer,
Annemiek van Stokkom, Laura Kolkena.
Scriptum Art Books, Den Haag, 2022.

Tentoonstelling Suze Robertson.

Mesdags Vriendenkring

01.12.23 – 02.03.24

Kunstzinnig, ondernemend, stimulerend en gastvrij.

De vriendenkring van de Mesdags, van schilders, leden van de Koninklijke familie tot vooraanstaande politici speelden een heel belangrijke rol in hun leven. Zij stimuleerden ze op artistiek gebied en kochten hun kunst. Met hen vierden zij het leven. De kunstwerken in deze presentatie bieden een inblik in hun netwerk en het leven van het kunstenaarsrechtspaar.

Langzamerhand werd hun huis het middelpunt van een groote schilders- en vriendenkring – ook verscheidene musici behoorden tot de geregelde gasten en vele bekende mensen op wetenschappelijk en staatkundig gebied, zowel landgenooten als buitenlanders.'

Barbara van Houten, aantekeningen, juni 1935, archief Museum Panorama Mesdag.

Pronkstukken

vanaf 18.03.23

Museum Panorama Mesdag beheert een bijzondere collectie kunstwerken van het kunstenaarsrechtspaar Hendrik Willem Mesdag (1831-1915) en Sientje Mesdag-van Houten (1834-1909), de naamgevers van het museum. In de eregalerij van de Mesdag Zalen toont de presentatie *Pronkstukken* een selectie van topstukken van hun hand. Nergens is zo'n grote verzameling werk bijeen gebleven van het kunstenaarsrechtspaar Mesdag als in Museum Panorama Mesdag. Dat maakt deze collectie uniek in de wereld.

Pronkstukken is een semi-permanente collectiepresentatie en geeft een inblik in het artistieke proces van het echtpaar: van vroeg werk uit de tijd dat zij in Brussel woonden, tot later werk uit hun hoogtijdagen.

Projectleiding: Adrienne Quarles van Ufford, hoofd museale zaken
Assistentie: Boudewien Goslings, assistent conservator

Tentoonstelling Ulrike Heydenreich

Ulrike Heydenreich. Verlangen naar de verte.
01.04.2023 – 19.11.23

In de tentoonstelling *Verlangen naar de verte*, vertaalde de Duitse kunstenaar Ulrike Heydenreich (1975) vergezichten naar tekeningen, objecten, collages en caleidoscopische installaties.

Net als Hendrik Willem Mesdag (1831-1915), speelt Heydenreich met de beleving van het perspectief en proporties in panoramische landschappen. Heydenreich heeft een fascinatie voor landkaarten en panoramische berglandschappen. In haar – soms levensgrote – kunstwerken spreekt een verlangen naar een onbereikbare verte. Verschillende dimensies worden afgewisseld. In de tentoonstelling was van haar atelier een mock-up ingericht, wat een inkijk bood in haar werkproces met historische foto's, kaarten, grafische afbeeldingen en caleidoscopische materialen.

Bij de tentoonstelling verscheen een boek en een minidocumentaire. Een uitgebreid publieksprogramma met workshops en vouwopdrachten op zaal, zorgden voor interactie met het publiek.

Projectleiding: Adrienne Quarles van Ufford (hoofd museale zaken, curator)

Begunstigers: Gemeente Den Haag
Stichting van Ommeren de Voogt
Mondriaan Fonds

Publicatie: *Ulrike Heydenreich. Verlangen naar de verte.*
Adrienne Quarles van Ufford
Museum Panorama Mesdag, Den Haag, 2023.

Kinderen van de Haagse School. Spelen, werken en overleven.

16.12.2023-20.05.2024

Door de ogen van roemrijke Haagse Schoolschilders zoals Hendrik Willem Mesdag, Suze Robertson, Jozef Israëls, Jacob Maris en tijdgenoten als Thérèse Schwartz en Barbara van Houten werd met deze tentoonstelling een unieke inkijk in de leefwereld van kinderen tegen het einde van de 19e eeuw gegeven. 150 jaar nadat het Kinderwetje van Samuël van Houten werd aangenomen wat fabrieksarbeid van kinderen in Nederland verbood, werd in deze tentoonstelling aandacht besteed aan kinderarbeid, kansen(on)gelijkheid en leefomstandigheden. Een parallel werd getrokken over spelen, werken en overleven in het verleden en het nu. De tentoonstelling bestond uit circa 45 schilderijen en tekeningen afkomstig uit museale- en privécollecties waaronder niet eerder getoonde tekeningen uit de eigen collectie van Museum Panorama Mesdag.

Speciale aandacht was er in deze tentoonstelling voor Klaasje, het enige kind van Hendrik Willem Mesdag en Sientje Mesdag-Van Houten, wie stierf op jonge leeftijd, hij werd niet ouder dan 7 jaar.

Bij de tentoonstelling verscheen een rijk geïllustreerd boek in samenwerking met uitgeverij Waanders en werden vele lezingen en rondleidingen georganiseerd.

Projectleiding: Adrienne Quarles van Ufford (hoofd museale zaken, conservator)

Begunstigers: Gemeente Den Haag
Stichting Vrienden van Mesdag
Stichting Behoud Panorama Mesdag
Stichting Zadelhoff Cultuurfonds

Publicatie: *Kinderen van de Haagse School*
Adrienne Quarles van Ufford
Jeroen van de Kappelle, RKD-Instituut Nederlandse Kunstgeschiedenis
Uitgeverij Waanders, Zwolle, 2023.

Tentoonstelling Kinderen van de Haagse School

Opening van Kinderen van de Haagse School

Collectie

Collectie

Behalve het indrukwekkende Panorama beheert het museum de grootste collectie werken wereldwijd van het kunstenaarsechtpaar Hendrik Willem Mesdag en Sientje Mesdag-van Houten, waaronder ruim 100 schilderijen, 19 schetsboeken en ruim 1100 losse schetsen en tekeningen, een kleine collectie grafiek, circa 170 foto's, en enkele objecten. Het overgrote deel van de kunstwerken is gemaakt door Hendrik Willem Mesdag, zijn vrouw Sientje Mesdag-van Houten en andere familieleden zoals zijn broer Taco Mesdag en nicht Barbara van Houten. De werken vormen een artistiek geheel met het *Panorama van Scheveningen*: de schilderijen geven een goed overzicht van het oeuvre van Mesdag en Van Houten en vormen tezamen een inleiding op het panoramadoek wat Mesdag als het artistieke hoogtepunt van zijn carrière beschouwde. Ook het historische archief van Museum Panorama Mesdag, met daarin correspondentie, oorkondes, plattegronden, jaarverslagen, behoort tot de kunstcollectie. Daarnaast beheert het museum werken van Mesdags tijdgenoten, waaronder David Adolph Constant Artz, Pieter de Josselin de Jong en Antonio Mancini.

Beheer

Qua collectiebeheer werden gedurende het hele jaar preventieve maatregelen genomen. Schilderijen werden beter ingelijst en stofvrij gemaakt, objecten werden stofvrij gemaakt en gestabiliseerd. Ook werden er continue klimaatmetingen verricht ten behoeve van een kwalitatief en stabiel klimaat.

Restauraties

In het verslagjaar 2023 werden diverse restauraties uitgevoerd door externe restauratoren.

De volgende werken werden gerestaureerd:

- Barbara van Houten, *Meisje met pop*, datum onbekend.
Collectie Museum Panorama Mesdag.
- Barbara van Houten, *Portret Samuel van Houten*, datum onbekend.
Collectie Museum Panorama Mesdag.
- Hendrik Willem Mesdag, *Ezeltje rijden*, datum onbekend.
Collectie Museum Panorama Mesdag.
- Hendrik Willem Mesdag, *Woelige branding*, 1889.
Collectie Museum Panorama Mesdag.

Speciaal voor de tentoonstelling *Kinderen van de Haagse School* werden de werken *Meisje met pop*, *Portret van Samuel van Houten* en *Ezeltje rijden* gerestaureerd, mogelijk gemaakt door de [Vrienden van Mesdag](#). Dankzij de restauraties sprankelen deze schilderijen weer als vanouds.

Registratie:

Vanaf februari 2023 is overgestapt van het oude collectieregistratie systeem Adlib Museum (2003) naar het nieuwe Axxiel Collections. In 2022 was een start gemaakt met het opschonen van de bestaande (ingevoerde) collectieregistratie en het inventariseren, aanvullen en uitwerken van de verschillende deelcollecties van Museum Panorama Mesdag. In 2023 is dit doorgezet: de Thesaurus is opgeschoond, de collectienotaties zijn geïmplementeerd, nieuwe records zijn aangemaakt, bestaande records zijn bijgewerkt en standplaatscontroles zijn uitgevoerd. Daarmee is de collectieregistratie in 2023 verder gevorderd met als doel om de registratie in de komende jaren compleet, geactualiseerd, toekomstbestendig en beter toegankelijk te maken. Zo heeft het ontsluiten van de papiercollectie geleid tot divers museaal bruikleenverkeer waaronder voor de tentoonstelling *Van Gogh in Drenthe* in het Drents Museum te Assen.

Aanwinsten

De collectie ontwikkelt zich door nieuwe aanwinsten. Het museum maakt hierbij dankbaar gebruik van schenkingen, passend bij de collectie. Gekeken wordt of het werk in goede conditie verkeert, of het werk iets toevoegt aan de kernverhalen en een aanvulling is op de werken uit onze collectie.

In 2023 is de collectie verrijkt met werk van:

- H.W. Mesdag, *Wandbord*, 1930, De Porceleynse fles (schenking particulier), (bruikleen Stichting Mesdag-Van Houten, sinds 2023)
- Barbara van Houten, *Portret van een meisje*, datum onbekend, (t00648), aquarel (aankoop veiling)
- Barbara van Houten, *Portret van een meisje*, datum onbekend, (t00649), aquarel (aankoop veiling)

Bruiklenen

Langdurige bruiklenen - aan Museum Panorama Mesdag

- Toon Dupuis, *Buste van Hendrik Willem Mesdag* (bruikleen Rijksmuseum, Amsterdam)
- Sientje Mesdag-van Houten, *Delftse vaas met droogboeket en Japanse waaier*, 1872 (bruikleen Collectie Stichting Oude Groninger Kerken, met dank aan de Gerrit van Houten Stichting, Groningen, sinds 2015)
- Sientje Mesdag-van Houten, *Portret van Hendrik Willem Mesdag*, 1906 (bruikleen particuliere collectie)
- Pieter de Josselin de Jong, *Koetsjes in de mist*, 1888. (bruikleen Stichting Mesdag-Van Houten, sinds 2018)
- David Adolph Constant Artz, *Vissersvrouw in de duinen*, ca. 1900. (bruikleen van de familie van C.J. Laarman, sinds 2020)
- Antonio Mancini, *Jongen met marmot / Portret van de vader van de kunstenaar*, ca. 1889 en ca. 1900 (bruikleen Stichting Mesdag-Van Houten, sinds 2021)
- Sientje Mesdag-van Houten, *Schaapskooi bij ondergaande zon*, ca. 1880 (bruikleen Stichting Mesdag-Van Houten, sinds 2022)
- Bommodel, *De Scheveningse bomschuit 'Prins van Oranje'*, 1967. (bruikleen J.J. van den Ende, verlengd sinds 2020)
- Hendrik Willem Mesdag, *Scheveningse schippersscheven op volle zee*, 1900. (bruikleen RCE, sinds 2015)
- Willy Sluiter, *Portret van de schilder H. W. Mesdag*, ongedateerd (bruikleen particuliere collectie, sinds 2015)
- Hendrik Willem Mesdag, *Schip met vissers op perkament*, ongedateerd. (bruikleen particuliere collectie, sinds 2022)
- Suze Robertson, *In gedachten*, ca. 1901-1903. (bruikleen particuliere collectie, sinds 2023)

Langdurig bruikleen – van Museum Panorama Mesdag aan derden

- Pieter de Josselin de Jong, *Portret van Theo Bouwmeester*, olieverf op doek, 184 x 135 cm, Koninklijke Schouwburg, Den Haag (sinds 2001)
- Hendrik Willem Mesdag, *Bommen op het strand*, 1870, olieverf op doek, 91 x 176 cm, Bank Nederlandse Gemeente (sinds 1989- retour van bruikleennemer 2023)¹

Tijdelijke bruikleen – inkomend

Voor de tentoonstelling *Ulrike Heydenreich. Verlangen naar de verte* zijn genereus werken uitgeleend door de kunstenaar zelf, Klassik Stiftung Weimar, TomTom Belgium en verschillende particulieren.

Voor de tentoonstelling ‘*Kinderen van de Haagse School*’, werden schilderijen en werken op papier genereus in bruikleen gegeven uit museale en privécollecties. Musea die ons werken toevertrouwd: Centraal Museum Utrecht, Haags Gemeentearchief, Haags Historisch Museum, Jan Menze Van Diepenstichting, Kunstmuseum Den Haag, Museum Boijmans Van Beuningen, Museum Gouda, Nationaal Archief, Noord-Brabants Museum, Rijksmuseum Amsterdam, Singer Laren en Stadsarchief Amsterdam, Kunstgalerie Pygmalion en verschillende particulieren.

Tijdelijke bruikleen - uitgaand

- Hendrik Willem Mesdag, *Stapel stenen*, 1868.
Tentoonstelling: Bakstenen – Bricks Kunsthall KAdE, Amersfoort
- Sientje Mesdag-van Houten, *Vrouw bij hut in maneschijn*, datum onbekend. Tentoonstelling *Van Gogh in Drenthe*, Drents Museum, Assen
- Hendrik Willem Mesdag, *Boer achter een ploeg met paarden*, datum onbekend. Tentoonstelling *Van Gogh in Drenthe* Drents Museum, Assen
- Hendrik Willem Mesdag, *Gehurkte vrouwen*, datum onbekend. Tentoonstelling *Van Gogh in Drenthe*. Drents Museum, Assen
- Hendrik Willem Mesdag, *Paard voor ploeg*, datum onbekend. Tentoonstelling *Van Gogh in Drenthe*, Drents Museum, Assen

restauratie
Hendrik Willem Mesdag, Ezeltje Rijden, datum onbekend

Publieksprogramma

Met het publieksprogramma wil het museum een zo breed en divers mogelijk publiek inspireren en kennis laten maken met de collectie en de verhalen. Met rondleidingen, speurtochten, audiotour, open atelier, thuisatelier en publieksinformatie biedt het museum een zo gericht mogelijk aanbod voor alle leeftijden en publieksgroepen. Het publiek wordt zoveel mogelijk verwelkomd in eigen taal en er wordt een zo toegankelijk en inclusief mogelijk programma geboden.

Regulier programma

In 2023 hebben we divers aanbod aangeboden en ontwikkeld rondom de collectie. Zo kon het publiek genieten van de Mesdag Highlight Tour, instaprondeleidingen, Open Atelier, voorleesmiddagen, speurtochten en kunstzinnige opdrachten via het online Thuis Atelier.

Vanwege het grote succes van het gouden kinderboek *Aap & Mol in Museum Panorama Mesdag*, ontwikkelde het museum samen met kinderboekenschrijver en tekenaar Gitte Spee en uitgeverij Rubinstein een tweede gouden boekje: *Aap & Mol op het Toverstrand*. Tijdens een speciale Aap & Mol Dag werd het boek gelanceerd door burgemeester Jan van Zanen in aanwezigheid van 60 kinderen.

Regulier	Deelnemers
Aap & Mol Dag	60
Mesdag Highlight Tour 103 x	1545
Instaprondeleidingen 111 x	1120
Open Monumentendagen 2 x	1.160
Lezingen in samenwerking met de Vrije Academie 4 x	200

Lezingprogramma in samenwerking met de Vrije Academie

Programma bij tentoonstellingen

Bij de tentoonstellingen *Suze Robertson*, *Ulrike Heydenreich* en *Kinderen van de Haagse School* zijn diverse publieksactiviteiten georganiseerd.

Er werden themarondleidingen, lezingen, workshops, ontmoetingen met de kunstenaar, alsook een speciale podcast en documentaire ontwikkeld.

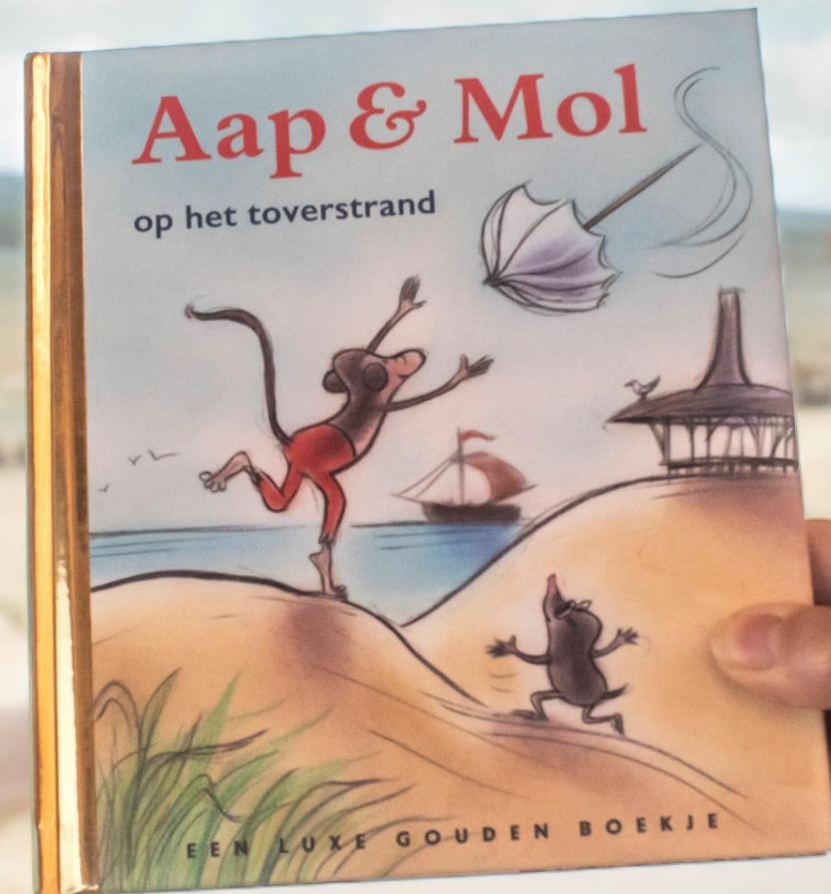
Activiteiten bij de tentoonstellingen	Deelnemers
Lezing Suze Robertson	55
Meet & Greet kunstenaar Ulrike Heydenreich 2x	150
Origami workshop met Ulrike Heydenreich 3x	60
Rondleidingen 12x	204
Lezing Coen Brummer	55
Lezing PAN Amsterdam	40

Gelijkwaardigheid, diversiteit & inclusie

Het beleid is erop gericht om participatieonderdelen impliciet te stimuleren en expliciet gericht op verbinding, creativiteit, participatie en inclusie. Door de deelname van publiek aan een inloopatelier, educatieprogramma's, workshops en randprogrammering wil het museum verbinding teweeg brengen. Door middel van creativiteit en dialoog worden scholieren expliciet uitgenodigd tot deelname aan educatieve programma's die zijn ontwikkeld rondom de kunst van het kunstenaarsechtpaar Mesdag.

Het museum ontvangt van oudsher al publiek uit alle windstreken, maar zet zich in om een nog bredere en inclusievere samenstelling te bereiken. Er wordt extra ingezet op kansengelijkheid, inclusie en diversiteit. Het museum sluit zich aan bij de Code Diversiteit en Inclusiviteit, om als museum divers en inclusief te opereren op alle terreinen van de vier P's: Programma, Publiek, Partners en Personeel. Er is een DIG (diversiteit, inclusie, gelijkwaardigheid) werkgroep geformeerd en met checklists werden blinde vlekken opgespoord. Er werden gelaagde programma's en tentoonstellingen aangeboden met ruimte voor persoonlijke verhalen. Er werden zoveel mogelijk activiteiten ontwikkeld voor alle leeftijdsgroepen, mensen met een beperking en anderstaligen.

Vele kinderen in Den Haag, en indirect ook hun ouders, werden bereikt door het onderwijsprogramma. Ook die kinderen uit de achterstandswijken of met een niet-Nederlandse achtergrond. Het museum is partner [JINC](#), een non-profit organisatie die zich landelijk inzet voor kansengelijkheid en talentontwikkeling van jeugdigen van 8-16 jaar. Voor bezoekers met een beperking is het museum grotendeels toegankelijk en is er een aanbod op maat wat steeds meer wordt uitgebreid. Bezoekers worden zoveel mogelijk verwelkomd in hun eigen taal.

Onderwijs & Educatie

Educatie en een leven lang leren is een belangrijke waarde voor Museum Panorama Mesdag. Het museum biedt naast het onderwijsaanbod zoveel mogelijk kennis en inspiratie over het kunstenaarschap, werk en leven van het echtpaar Mesdag. Er wordt op diverse niveaus verdieping aangeboden voor mensen uit alle lagen van de samenleving.

Museum Panorama Mesdag biedt een uitgebreid onderwijsaanbod. Basisscholen bezoeken het museum via *Cultuurschakel* en *Cultuurmenu*, sinds jaren vertrouwde Haagse educatiepartners van het museum.

Het *Cultuurmenu* biedt een samenwerking met de *Haagse Musea* voor het primair onderwijs in Den Haag en regio. Scholen kunnen kiezen uit cultuurlessen die door het museum speciaal voor deze lessen is gemaakt. De scholen met leerlingen komen met georganiseerd busvervoer naar het museum. *Cultuurschakel* bemiddelt tussen het primair- en voortgezet onderwijs en de culturele instellingen in Den Haag. Voor het voortgezet onderwijs en studenten worden rondleidingen op maat aangeboden.

In 2023 werd het museum bezocht door:

Onderwijs	Deelnemers
Primair Onderwijs (Cultuurmenu + Cultuurschakel)	1572
Voortgezet Onderwijs	1640
Studenten	3072

Marketing & Communicatie

Zichtbaarheid en publieksbenadering

Museum Panorama Mesdag heeft in het afgelopen jaar sterk geïnvesteerd in het behouden en versterken van zijn zichtbaarheid. Door middel van een strategische focus op de unieke verhalen rond het erfgoed, het Panorama en de collectie van Mesdag, werd de identiteit van het museum benadrukt. De visuele identiteit kreeg extra aandacht om de positionering van het museum te versterken, met kernverhalen die werden vertaald naar beeld, audio en storytelling. Nieuwe fotografie van het publiek in het museum ondersteunde deze aanpak. Dit resulteerde in een grotere online zichtbaarheid en een hogere merkwaarde volgens het merkenonderzoek van Hendrik Beerda.

Merk

Het museum werd zowel (inter)nationaal als regionaal erkend als een cultureel icoon. Bezoekers associëren het museum met creativiteit, sympathie en een prettige sfeer. Het wordt gewaardeerd vanwege een divers aanbod en internationale allure, wat de merkpersoonlijkheid van het museum verder versterkt.

Publiek

De samenstelling van het publiek veranderde aanzienlijk post-covid. Het aandeel buitenlandse bezoekers herstelde met een percentage van 15% bij lange na niet naar het pré-covid percentage van 35%. Het publiek kwam voornamelijk uit buurlanden, terwijl meer jong publiek, zoals families, vriendengroepen en jonge stellen, het museum bezocht. De tijdelijke tentoonstellingen over Suze Robertson en Ulrike Heydenreich trokken samen circa 50.000 extra bezoekers.

Het totaal aantal bezoekers steeg licht met 15% ten opzichte van 2022, maar bereikte nog steeds slechts 75% van het pre-covid niveau. Het gebruik van de Museumkaart nam toe tot 48%. Om gezinnen te stimuleren, is de entree voor kinderen tot en met 12 jaar vanaf juli gratis, wat al leidde tot een lichte stijging in jong publiek.

Publieksonderzoek

Uit onderzoek bleek dat bezoekers het museum vooral vinden via media-aandacht en online zichtbaarheid. Ze waarderen de collectie en tentoonstellingen hoog, met een gemiddelde score van een 8, evenals de gastvrijheid. De gemiddelde verblijfsduur ligt tussen de 1,5 en 2,5 uur.

PAN

AMSTERDAM

het
cultuurfonds

Strategie

De marketing- en communicatiestrategie in 2023 richtte zich naast het blijvend versterken van de positionering en propositie van het museum in 2023 nadrukkelijk online ook op nieuwe doelgroepen met specifieke subboodschappen op de kernboodschap. In samenwerking met *Striped Elephant* werd de online strategie aangescherpt. Voor de specifieke tentoonstellingen werden gerichte doelgroepen benaderd en de persstrategie daarop afgestemd. Om bezoekers fysiek naar het museum te trekken, lag de focus op regionale en landelijke marketing. Meertalige (NL, DUI, ENG, FR) communicatie werd ingezet om ook bezoekers uit Europese buurlanden aan te spreken.

Online

In 2023 werd verder ingezet op storytelling, groei in bereik en data-analyse om de online klantreis en branding te optimaliseren. De maandelijkse nieuwsbrief werd vernieuwd, sociale media werden intensiever ingezet en de website werd verbeterd. Videocontent kreeg een prominentere rol, wat resulteerde in groei van het aantal volgers en een hoge mate van betrokkenheid van een trouwe en geïnteresseerde doelgroep.

Mediastrategie

De lokale, regionale en landelijke pers werd benaderd via persberichten, relatiemanagement en persopeningen. Daarnaast werden publieks-evenementen georganiseerd om de zichtbaarheid te vergroten. Deze aanpak leverde aanzienlijke persoutput en mediawaarde op.

Samenwerkingen

In 2023 werkte Museum Panorama Mesdag samen met diverse partners, waaronder The Hague & Partners, LEVEN Magazine, Museumvereniging de Vrije Academie en omroepen als Omroep West, Omroep Max en AVROTROS.

Bereik

Bezoek	
101.500	totaalbezoek 2023, waarvan
52 %	regulier
44,2 %	museumkaart - volwassenen
3,8 %	museumkaart - jeugd
6 %	4-11 jaar
8 %	12-18 jaar
3 %	studenten
83 %	volwassen

Online	
862.000	web-bezoek
173.287	uniek web-bezoek
3401	facebook volgers
1235	X (voorheen twitter) volgers
1559	instagram volgers
1410	linked-in volgers
2213	nieuwsbrief volgers, open rate 45%

12 cultureel supplement

Mijn bergen staan voor het onbereikbaar

INTERVIEW ULRIKE HEYDENREICH KUNSTENARIJ
In Museum Panorama Mesdag presentatie van Duitse kunstenares Ulrike Heydenreich: gekleurde berglandschappen. 'Aapje is niet vergesprengd'.

Door onze redactrice **Therese van Hatt**

DHC Adverteren Nieuwsbrief Podcast Lezersserv

Nieuws Kunst Eten & Drinken Over DHC Partnerbijdragen

Foto: Wally Moes, 'Schaftuurtje'. (Collectie: Museum Boijmans van Beuningen)

Expositie Panorama Mesdag legt verschil tussen arme en rijke kinderen pijnlijk bloot

Burgemeester Van Zanen introduceert nieuwste Gouden Boekje Museum Panorama Mesdag

Op zaterdagmiddag 28 januari introduceert de burgemeester van Den Haag, Jan van Zanen, het nieuwste Gouden Boekje van Museum Panorama Mesdag: *Aap & Mol op het toverstrand*.

Mediabereik

In 2023 verscheen Museum Panorama Mesdag zeer succesvol in de media met een positief sentiment. Het museum zelf verscheen regelmatig in de media maar ook de tentoonstellingen werden lovend ontvangen. Met name de twee tentoonstellingen over Suze Robertson en Ulrike Heydenreich genereerden veel publiciteit, alsook de aftrap van de tentoonstelling *Kinderen van de Haagse School*. Dit is te danken aan het kwaliteitsvolle aanbod in combinatie met de uitgeknipte mediastrategie.

	Mediawaarde	PR waarde €	Mediabereik
422	Museum Panorama Mesdag	929.076	129.989.558
121	Suze Robertson	576.344	11.747.040
80	Ulrike Heydenreich	988.687	22.404.581
8	Grote Aap & Mol Dag	43.248	9.181.518
19	Kinderen v.d. Haagse School	47.650	15.058.828
147	Social Media	152.143	3.121.312
797	 totaal 	 2.737.148 	 191.502.837

Werving & Relatiebeheer

In 2023 is het museum wederom genereus gesteund door de gemeente Den Haag, en aanvullend door fondsen, partners, Vrienden van Mesdag en particulieren. Daarvoor zijn wij hen zeer dankbaar.

Gemeente Den Haag

De gemeente Den Haag heeft tijdens de crisisjaren het museum voor het vierde jaar op rij genereus gesteund. In 2023 steunde de gemeente het museum met een bedrag van €500.000.

Fondsen

Van diverse fondsen ontvingen wij steun voor tentoonstellingen, publicaties, projecten en toegankelijkheid.

Particulieren

Regelmatig ontvangt Museum Panorama Mesdag (anonieme) periodieke en incidentele schenkingen en nalatenschappen. Zowel in geld als in natura. Dit is ongelooflijk waardevol voor het museum, we aanvaarden dit met grote dankbaarheid. In 2023 heeft het museum inspirerend programma en noodzakelijk onderhoud kunnen verrichten dankzij diverse begunstigers. In de werving en het relatiebeheer van particuliere schenkers wordt nauw samengewerkt met de besturen van de steunstichtingen van Stichting Behoud Panorama Mesdag (behoud en museale activiteiten), Stichting Mesdag-van Houten (collectie) en de Vrienden van Mesdag (activiteiten).

Mesdag Mecenaat

In 2023 is het Mesdag Mecenaat, dat in 2022 is opgestart, verder doorontwikkeld en actief ingezet op het relatiebeheer met particulieren, bedrijven, stichtingen en fondsen om op maat bij aan te kunnen sluiten.

Opening van de tentoonstelling Verlangen naar de verte, met Dr. Cyrill Jean Nunn, ambassadeur Bondsrepubliek Duitsland, cultuurwethouder Saskia Bruines, kunstenaar Ulrike Heydenreich en museumdirecteur Minke Schat.

Bedrijfszaken

Financiën

De jaarrekening over het boekjaar 2023 van Museum Panorama Mesdag is door de accountant gecontroleerd en van een verslag met bevindingen voorzien.

Na de opeenstapeling van diverse crises, een langzaam bezoekherstel en grote prijsstijgingen is het uiteindelijke resultaat voor belastingen van het boekjaar 2023 -€326.540. Het negatieve resultaat is deels en tijdelijk opvangen met het aanwenden van de in 2020 verkregen lening van het Rijk. In 2023 was de liquiditeitspositie nog niet zorgelijk, dankzij financiële steun van zowel het Rijk, de gemeente, fondsen, bedrijven als particulieren. In totaal werd het museum gesteund middels subsidies en giften met een bedrag van 582.990 euro.

De opeenvolgende uitdagingen (covid, energie, hoge inflatie) hebben een zware wissel getrokken op zowel het bedrijf als het team. Het bezoekersaantal bereikte in 2023 76% (101.501) van de bezoeken in 2019 (133.619). Het gedrag van de cultuurliefhebbers lijkt te zijn veranderd. Het publiek kiest bewuster en anders, waarbij vrijetijdsbesteding de grootste concurrent is geworden van het museum. Dit leidt mede tot het vooralsnog achterblijven van de vertrouwde bezoekaantallen. De noodzaak van investering in marketing en communicatie is onmisbaar gebleken om zichtbaar te blijven binnen het veld van het grote vrijetijdsaanbod. Het publiek bereikt het museum minder vanzelfsprekend dan voorheen. Divers en wisselend programma is eveneens noodzakelijk gebleken om jaarlijks extra herhaalbezoek te genereren.

Ondanks alle zorg is het museum erin geslaagd om met een compacte, flexibele organisatie de veranderende bedrijfseconomische en maatschappelijke omstandigheden het hoofd te bieden zonder dat de museale kerntaken van het museum op basaal niveau verloren gingen.

Vooruitblik

Met een conservatieve, degelijke koers richt het museum zich op herstel richting toekomst, maar niet zonder ambitie. Voor duurzaam herstel naar een toekomstbestendig museum is een forse toename nodig van het aantal bezoekers. Daarnaast worden nieuwe bronnen aangewend om meer inkomsten te genereren. Het na-effect van de diverse crises werkt nog steeds door. Fondsenwerving en relatiemanagement blijven dan ook speerpunten voor de komende jaren, evenals lobby voor externe financiële steun. Het unieke erfgoed van het echtpaar Mesdag–Van Houten is té belangrijk binnen de nationale kunsthistorische context en daarmee onderdeel van de ‘Collectie Nederland’. Daarnaast is het erfgoed van internationale importantie. Indachtig Mesdags opdracht moeten het beroemde Panorama, het Rijksmonument en de kunstcollectie te allen tijde behouden blijven, om te kunnen blijven delen met ook de volgende generaties.

Service & Veiligheid

In 2023 is er verdere voortgang geboekt in de optimalisatie van het beleid, de plannen, de procedures en de uitvoering van de veiligheidszorg. In 2022 heeft een grondige update van de Risico-Inventarisatie en -Evaluatie (RIE) plaatsgevonden, waarbij mogelijke risico's en aandachtspunten zorgvuldig in kaart zijn gebracht. De resultaten en aanbevelingen van deze update zijn meegenomen in het algemene veiligheidsplan, waar ze verder zijn uitgewerkt en geformaliseerd. Deze aanbevelingen zijn vervolgens opgenomen in een gedetailleerd plan van aanpak, dat in 2023 actief is uitgerold. Het verbeteren van de veiligheidszorg is echter een doorlopend proces; we blijven voortdurend evalueren en bijsturen om een veilige werkomgeving te waarborgen en ons aan te passen aan veranderende omstandigheden. Deze continue focus op verbetering draagt bij aan de bescherming van zowel medewerkers als bezoekers en versterkt de algehele veiligheidscultuur.

Onderhoud & verduurzaming

In 2023 zijn er (slechts minimale) stappen gezet in de verduurzaming van de organisatie. Desondanks zijn we op de achtergrond actief gebleven met de ontwikkeling van verduurzamingsinitiatieven. In verschillende werkgroepen is er continue aandacht besteed aan het verder uitwerken van plannen en het onderzoeken van mogelijkheden. In samenwerking met onder andere de Nederlandse Installatie Advies Groep (NIAG) wordt het verduurzamingsplan verder doorontwikkeld en regelmatig geüpdatet om te zorgen voor een efficiënte en duurzame aanpak.

Er bleef voortdurend focus op zogenaamde 'quick wins', waarbij is getracht snel resultaat te boeken. Waar mogelijk werden deze snelle verbeteringen uitgevoerd, vaak in combinatie met het reguliere onderhoud. Dit stelde ons in staat om voornamelijk klimaatoptimalisaties door te voeren, die bijdroegen aan een duurzamer energieverbruik.

Door de gestegen energiekosten was het echter nog niet mogelijk om positieve resultaten in termen van kostenbesparing of duurzaamheid direct te kwantificeren. De verdere doorontwikkeling van het verduurzamingsplan was dan ook afhankelijk van externe factoren, zoals beschikbare subsidies, strategische partnerschappen en/of sponsormogelijkheden. We blijven deze mogelijkheden nauwlettend volgen om het verduurzamingsproces op termijn verder te kunnen versnellen.

Winkel

In het jaar 2023 heeft de winkel een positief bedrijfsresultaat geboekt, ondanks het geleidelijke herstel van het bezoekersaantal. Er is een gemiddeld bestedingsbedrag in de museumwinkel en de webshop van €1,92 per klant gerealiseerd. We zagen bezoekers hun aankopen met zorgvuldigheid en aandacht aanschaffen in de winkel. Deze positieve resultaten zijn van groot belang voor het versterken van de weerbaarheid van het bedrijf. Ze bieden een solide basis, maar vormen ook een belangrijke stap in het voortdurend verbeteren van de klantbeleving, zowel in de online als in de fysieke winkel.

Café 1881

Medio 2023 is een nieuwe samenwerking gestart met horecapartner Vermaat. Het museumcafé is vernieuwd. Café 1881, genoemd naar het 'geboortjaar' van het Panorama. Met de nieuwe naam, nieuwe kaart en nieuwe look heeft het café zich laten inspireren door het gedachtegoed van het echtpaar Mesdag: hun liefde voor de zee en de natuur is terug te proeven in het aanbod.

Na een intensieve opstartperiode nam het bezoekersaantal in het museumcafé geleidelijk aan toe, wat een positief signaal is geweest voor de algehele klantbeleving. De combinatie van cultuur en ontspanning versterkte de ervaring en zorgde ervoor dat gasten langer in het museum verbleven, wat het gevoel van een 'ontmoetingsplek' versterkte.

We streven ernaar dat de horeca niet langer slechts een ondersteunende functie is, maar een versterkende rol speelt in het bieden van een aangename en complete ervaring. De opstart bracht in 2023 extra kosten met zich mee waarvan het museum verwacht in de periode 2024-2025 toe te kunnen werken naar een kostenneutraal- dan wel licht winstresultaat.

De exclusieve ontvangsten, zoals de arrangementen, trokken langzaam weer aan. Na een periode van beperkingen en onzekerheid bood dit weer ruimte voor meer maatwerk voor groepen, bedrijven en andere specifieke doelgroepen. De hernieuwde belangstelling voor deze arrangementen droeg bij aan de versterking van onze positie als een veelzijdige en ondernemende organisatie die naast de museale functie ook commerciële kansen benut.

Aap & Mol
op het toverstrand

€ 10,00

€ 29,95

Koifish

Koifish

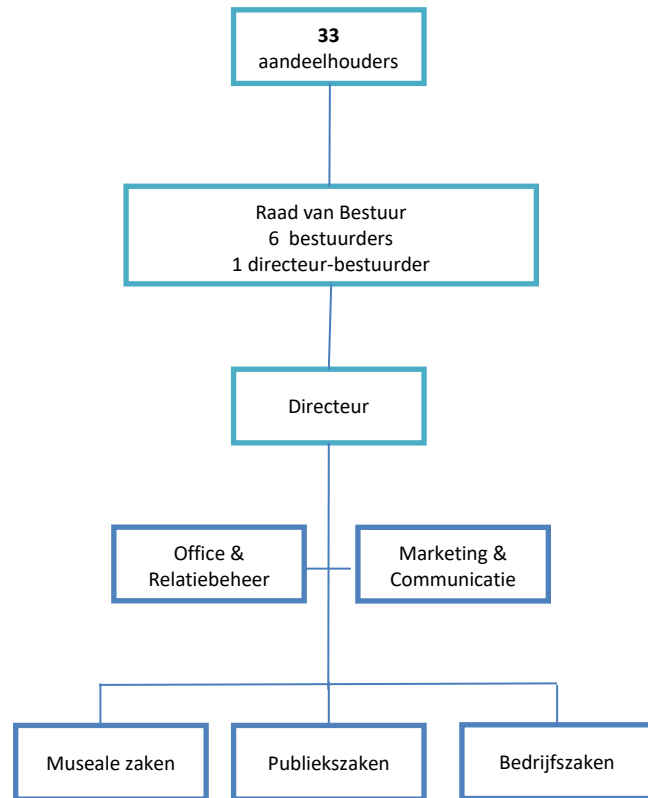
€ 4,50

€ 14,95

€ 12,50

48

Organisatie

Personele zaken

In 2023 vonden veel personele mutaties plaats, waardoor het aantal medewerkers gedurende het jaar fluctueerde. Op de afdeling museale zaken namen we afscheid van juniorconservator tentoonstellingen Boudewien Goslings en versterkte Katinka Duffhuis vanaf juni 2023 op interim basis deze afdeling. Florian Smit Sibinga, Olga Lobanova Graafstal, en Roos Wentges namen in 2023 afscheid binnen het publieksteam. Zij werden opgevolgd door Aafke de Jong, Eliza Schuurman Hess, Hiydeh Ali Akbar Esfahani en Jorah Terwisscha van Scheltinga. Eliza Jordaan nam afscheid bij de afdeling marketing en communicatie waarna Jorah Terwisscha van Scheltinga de werkzaamheden van Eliza Jordaan overnam. Tot juni 2023 was Berend Buitenshuis als stagiair een welkome versterking van de afdeling marketing communicatie.

Bij de administratie bedrijfszaken namen we afscheid van Ronneke de Jonge-Pol waarna de financiële administratie werd opgevolgd door Rosita Boedhoe.

Ziekteverzuim

In 2023 vond naast relatief veel en langdurig ziekteverzuim regelmatig kort verzuim plaats. Het verzuimpercentage was met 7,84% in 2023 hoog.

Vanwege de tijdelijk dubbele invulling van functies binnen het museumteam in combinatie met het hoge ziekteverzuim waren in 2023 27 medewerkers in loondienst, in totaal 16,3 fte.

En toen gingen we naar Den Haag.

...en had ik een
...hielden we een
...verwachten allen
...schierde, was een
...kuis, maar er was
...geschied, horende
...was de eerste
...dieren die er mee
...andere woed
...In een
...van Den Haag.

EXIT
TOILET
SHOP

Kinderen
van Haagse
Schied

Samenstelling

Directie

Minke Schat – algemeen directeur

Museale Zaken

Adrienne Quarles van Ufford – hoofd

Jildou Zandstra – collectiebeheer

Boudewien Goslings – onderzoek & tentoonstellingen tot 01.12.23

Katinka Duffhuis – interim registrar vanaf 01.05.23

Dit team werd ondersteund door een flexibele schil van parttime medewerkers, vrijwilligers en een vaste poule van 10 museumdocenten

Marketing & Communicatie

Caroline Rijks – pr, marketing & communicatie

Eliza Jordaan – online marketing & content tot 01.10.23

Jorah Terwisscha van Scheltinga – marketing & communicatie
vanaf 01.10.23

Annegien Lucassen – social media (zzp)

Berend Buitenshuis – stagiar statistiek & publieksonderzoek tot 01.06.23

Bedrijfszaken

Susanne Koekenberg – hoofd

Marije Beckers – office & relatiebeheer

Daniel Vigeveno – facilitaire zaken

Ronneke de Jonge – administratie bedrijfszaken tot 01.08.23

Rosita Boedhoe – administratie bedrijfszaken (inhuur) vanaf 01.08.23

Publieksdiensten

Michel Bohn – coördinator

Georgio Spaans – winkel

Medewerkers

Renee van Dansik

Saskia Dufourquet tot 31.08.23

Alice van Huijzen

Olga Lobanova Graafstal tot 01.10.23

Isabella Mortenson

Ingrid Nossin

Jos Verhoeckx

Roos Wentges tot 30.04.24

Nasrin Alavi

Mika Haugen

Florien Smit Sibenga tot 01.10.23

Vrijwilligers

Museum Panorama Mesdag zou niet succesvol kunnen zijn zonder de gepassioneerde inzet van de vrijwilligers. Met een poule van circa 30 vrijwilligers worden bezoekers met verve ontvangen, toelichtingen en rondleidingen gegeven en fungeren zij als intermediair tussen publiek en organisatie.

Bestuursverslag

Bestuur & Governance

Het bestuur ziet toe op het functioneren van Museum Panorama Mesdag en past de Governance Code Cultuur toe:

- De organisatie realiseert haar maatschappelijke doelstelling door culturele waarde te creëren, uit en over te dragen. Dit blijkt uit de missie, visie, kerntaken en doelstellingen van de organisatie, alsook de in dit jaarverslag besproken resultaten.
- De organisatie past de principes van de Governance Code Cultuur 2019 toe en licht toe waar wenselijk hoe ze dat heeft gedaan. De organisatie volgt de aanbevelingen op en wijkt daar uitsluitend gemotiveerd van af.
- Bestuurders zijn onafhankelijk en handelen integer. Zij zijn alert op belangenverstrengeling en gaan op een transparante en zorgvuldige wijze om met tegenstrijdige belangen.
- Bestuurders zijn zich bewust van hun eigen rol en de onderlinge verdeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden en handelen daarnaar. Deze rolverdeling is vastgelegd in profielschetsen in het bestuursreglement.
- Het bestuur is eindverantwoordelijk voor het functioneren en de resultaten van de organisatie. Die verantwoordelijkheid is geformuleerd in de statuten en in het bestuursreglement.
- Het bestuur gaat zorgvuldig en verantwoord om met de mensen en de middelen van de organisatie.
- Het bestuur voert haar toezichthoudende adviserende en werkgeversrol op een professionele en onafhankelijke wijze uit.
- Het bestuur waarborgt deskundigheid, diversiteit en onafhankelijkheid.

Vergaderingen

In het verslagjaar heeft de Raad van Bestuur zes keer vergaderd en heeft tweemaal een aandeelhoudersvergadering plaatsgehad en een keer een bijzondere vergadering van aandeelhouders. De jaarrekening over 2022, het jaarplan en de begroting voor 2024 werden vastgesteld door Raad van Bestuur en aandeelhoudersvergadering. Voorts werden in de Raad van Bestuur periodiek ingekomen stukken, rapportages, analyses van het weerstandsvermogen, personele zaken, rapportages, financiële resultaten en strategie met betrekking tot de crisismaatregelen behandeld. Tussentijds is door de directeur regelmatig overleg gevoerd met de penningmeester over financiële zaken.

Samenstelling

Het bestuur telt zeven leden - waarvan zes niet-uitvoerende bestuurders en één directeur-bestuurder - en kent een taakverdeling in portefeuilles. Onder de zeven bestuurders zijn twee aandeelhouders (nazaten) van Mesdag en/of Van Houten en vijf niet familieleden. Bestuursleden worden voorgedragen door het bestuur en benoemd door de vergadering van aandeelhouders voor een periode van ten hoogste drie jaar, waarna zij nog tweemaal herkiesbaar zijn voor een periode van drie jaar.

Het rooster van aftreden is opgenomen in dit verslag. In 2023 zijn twee bestuursleden afgetreden. Grote dank gaat uit naar Sarah de Clercq en René Kiers voor hun zeer gewaardeerde bijdrage aan Museum Panorama Mesdag. In 2023 is de raad van bestuur op volle sterkte gebracht met twee nieuwe leden: Pieter Jan Vos en Karin Verduyn.

Zelfevaluatie Bestuur

Het bestuur is nauw betrokken bij Museum Panorama Mesdag. In 2023 heeft er veel overleg plaatsgevonden. De synergie is goed, de rollen zijn helder, de bestuursleden vullen elkaar goed aan en weten elkaar te vinden in overleg. De lijnen met de directeur zijn kort; wederzijds is er regelmatig overleg, ook buiten de gebruikelijke bestuursvergaderingen om. Het is van belang om het bestuur op volle sterkte te houden in de komende periode en vanuit stabiliteit, energie en betrokkenheid door te bouwen aan een toekomstbestendig Museum Panorama Mesdag. Eens per jaar houdt een afvaardiging van de Raad van Bestuur een jaargesprek met de directeur. De niet-uitvoerend bestuursleden doen hun werkzaamheden onbezoldigd.

De Raad van Bestuur had in 2023 de volgende bezetting:

- **Voorzitter - de heer H. C. Grootveld**
Voorzitter Stichting Scheveningen Viering Gedenkdagen; Voorzitter Geschiedkundige Vereniging Die Haghe/Vereniging van Vrienden Haags Historisch Museum & De Gevangenpoort; Voorzitter Plaatselijke Commissie KNRM-Reddingstation Scheveningen; Voorzitter Stichting VissersNamenMonument Scheveningen; Voorzitter Stichting ter bestudering van de Juridische Aspecten van het Concubinaat; Voorzitter Stichting Scheveningse Oud-Vissers & Visserij; Voorzitter Stichting (museumlogger) SCH 236 Terug op Scheveningen; Secretaris Schevenings Leesgezelschap Vriendschap en Oefening van 1817
- **Vice-voorzitter - de heer P.J. Vos - vanaf 03.06.23**
Biotech ondernemer
- **Secretaris - mevrouw J. A. Bijlstra-Verkerk**
Voorzitter Stichting Mesdag-Van Houten
- **Penningmeester de heer E. van Nieuwkerk**
Partner en accountant bij Moore DRV Accountants & Advies
Voorzitter Stichting SportWat; Penningmeester Stichting Jong Talent Westland

- **Museale Zaken – mevr. S. van der Stok - de Clercq – tot 03.06.23**
Directeur Sotheby's Amsterdam; Raad van Commissarissen De Porceleyne Fles/Royal Delft Group, Delft; Raad van Toezicht Kasteel Duivenvoorde; Raad van Advies Museum MORE in Gorssel/Kasteel Ruurlo; Bestuurslid en secretaris Stichting Familie Archief De Clercq
- **Bouwzaken – dhr. M. Grasveld**
Architect - Grasveld Beheer B.V.; Bestuurslid Stichting Monument Kloosterkerk Den Haag; Bouwkundig adviseur Sociëteit De Witte Den Haag; Lid Plaatselijke Commissie Kon. Ned. Redding Mij Scheveningen; Voorzitter Stichting Sociaal Fonds LIAG Den Haag; Voorzitter The Healthy Teeth Foundation Den Haag; Bestuurslid Stichting ArchiScienza Katwijk; secretaris Stichting Dutch Golden Collection Foundation Den Haag
- **juridische zaken, hrm, marketing - de heer R. Kiers - tot 03.06.23**
Advocaat Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn
- **juridische zaken, hrm – mevr. C.J. Verduyn - vanaf 23.09.23**
Senior raadsheer gerechtshof Den Haag
- **directeur-bestuurder - mevrouw M.M. Schat**
Voorzitter Stichting Tolhuistuin Amsterdam; Voorzitter Adviescommissie Musea Provincie Fryslân; Voorzitter Stichting Hi-Lo Art; Voorzitter Bestuur The Homesick; Bestuur kunstenaar Marc van Vliet- TUIG

Rooster van Aftreden Raad van bestuur

	1 ^o benoeming	laatste benoeming	aftreden	uiterst aftreden
Henk Grootveld	02.11.2013	26.11.2022	02.11.2025	02.11.2025
Sarah de Clercq	01.05.2018	01.05.2021	03.06.2023	nvt
Maarten Grasveld	30.01.2016	21.05.2022	30.01.2025	30.01.2025
René Kiers	19.01.2019	21.05.2022	03.06.2023	nvt
Edwin van Nieuwkerk	21.05.2022	21.05.2022	21.05.2025	21.05.2031
Karin Verduyn	23.09.2023	23.09.2023	23.09.2026	23.09.2032
Pieter Jan Vos	03.06.2023	03.06.2023	03.06.2026	03.06.2032
Julie Bijlstra-Verkerk	26.11.2022	26.11.2022	26.11.2025	26.11.2031

Steunstichtingen

Stichting Behoud Panorama Mesdag

Conform de missie spande het bestuur zich wederom in voor het verlenen van steun voor de instandhouding van Museum Panorama Mesdag, zodat het als cultuurhistorisch erfgoed toegankelijk is en blijft voor publiek. Stichting SBPM bezit de Culturele ANBI status en is daarmee cruciaal bij het verkrijgen van diverse vormen van sponsoring en fondsenwerving. Ook in 2023 zette de stichting zich in voor het werven van extra financiële steun.

Het bestuur werd ultimo 2023 gevormd door

De heer S. Storm, voorzitter

Mevrouw S.E.B. Kingma, secretaris & penningmeester a.i.

Stichting Mesdag-Van Houten

De Stichting Mesdag-Van Houten heeft zich als taak gesteld familieleden, in het bijzonder niet-aandeelhouders, bij Museum Panorama Mesdag te betrekken. De Stichting heeft zich in 2023 extra ingezet voor het werven van extra financiële steun voor restauraties en onderzoek.

Het bestuur werd ultimo 2023 gevormd door

Mevrouw J. A. Bijlstra-Verkerk, voorzitter

De heer J. van den Hoven, penningmeester

Mevrouw J. Krantz, secretaris

Stichting Vrienden van Mesdag

De Stichting Vrienden van Mesdag steunt twee Mesdag musea: Museum Panorama Mesdag en De Mesdagcollectie. De schilder, verzamelaar en ondernemer Hendrik Willem Mesdag was in zijn tijd een van de meest invloedrijke personen in de Nederlandse kunstwereld. Samen met zijn vrouw Sientje Mesdag – van Houten stichtte hij twee musea.

De Stichting Vrienden van Mesdag was in 2023 zeer nauw betrokken bij de beide musea, ter ondersteuning. De betrokkenheid van de vrienden is onmisbaar voor de beide musea. Het ledenaantal stond eind van het jaar op ruim 200.

Het bestuur werd ultimo 2023 gevormd door

Mevrouw J.S. Muntz-Beekhuis, voorzitter

Mevrouw W. Burgemeister, algemeen bestuurslid

Mevrouw J. Hazewinkel, penningmeester

Mevrouw N. Kaarls, secretaris

De heer O. Mertens, algemeen bestuurslid, november 2023

Het bestuur wordt geadviseerd door directeuren van beide instellingen.

De heer W. de Savornin Lohman, namens De Mesdag Collectie

Mevrouw M.M. Schat, namens Museum Panorama Mesdag

Jaarrekening

lasten		2023		2022
Loonkosten	€	863.538	€	872.920
Huisvestingskosten	€	439.066	€	329.929
Kantoor, ICT en advies	€	179.543	€	196.112
Marketing & Communicatie	€	116.580	€	156.566
Museale zaken	€	182.013	€	174.567
Afschrijvingskosten	€	88.938	€	94.377
Rentelasten en soortgelijke kosten	€	36.733	€	46.592
Totaal lasten	€	1.906.411	€	1.871.063
Baten				
Omzet bezoekers	€	1.219.790	€	968.689
Inkoopwaarde van de omzet	€	-233.425	€	-147.604
Donaties	€	3.259	€	3.230
Fondsen en subsidies	€	79.731	€	64.966
(herstel)subsidies en giften	€	500.000	€	621.078
Totaal baten	€	1.569.355	€	1.510.359
Resultaat voor belastingen	€	-337.056	€	-360.704
Belastingen over de winst of het verlies	€	-30.239	€	5.662
Resultaat na belastingen	€	-367.295	€	-355.042

Met dank aan

In 2023 ontving Museum Panorama Mesdag subsidies, materiële en financiële schenkingen en legaten. Enkele schenkers wensen anoniem te blijven. Museum Panorama Mesdag dankt alle gevers voor hun steun en betrokkenheid.

Steunbijdragen

Gemeente Den Haag

Gebouw

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Nationaal Restauratiefonds

Collectie

Stichting Vrienden van Mesdag
Stichting Mesdag-Van Houten

Behoud

Stichting Behoud Panorama Mesdag

Tentoonstellingen en projecten

Atelier Henk de Bouter
De Frans Mortelmans Stichting
Fonds 21
Gemeente Den Haag
Gifted Art
Kickstart Cultuurfonds
Mondriaan Fonds
Prins Bernhard Cultuurfonds
Prins Bernhard Cultuurfonds – Van der Vossen-Delbrück Fonds
Prins Bernhard Cultuurfonds Zuid Holland
Stichting Behoud Panorama Mesdag
Stichting Gifted Art
Stichting Mesdag-Van Houten
Stichting Pieter Haverkorn van Rijsewijk
Stichting van Ommeren de Voogt
Stichting Victor
Van den Broek Lohman Fonds Nunspeet
De Verbeelding
Vereniging Vrienden Nieuwe Kunst 1900
Stichting Zadelhoff Cultuurfonds

Partners

Goedman Lijstenmakers
Profonet
Uitgeverij Waanders
Venéco

Den Haag, oktober 2024

MUSEUM
PANORAMA
MESDAG